

KOVÁCS ÁRPÁD

EGY MŰVÉSZCSALÁD SÁRVÁRI INDULÁSÁNAK KÉPEMLÉKEI*

*Tisztelt Polgármester Úr! Alpolgármester Úr! Igazgató Úr!
Tisztelt Hölgyeim és Uraim!
Kedves Megjelentek!*

Alig múlt egy éve, hogy Lakatos József úr, kitűnő sárvári képzőművész, levélben keresett meg. Igen megtisztelő sorai arról szóltak, hogy az ő szívesen fogadott kezdeményezésére a pályájukat Sárváron kezdő Fábíán Gyula – Biczó Ilona művész házaspárnak a város emléket kíván állítani, kiállítással tisztelegve művészetük előtt. Ezenkívül emléktáblát is elhelyeznének azon a házon, amelyben ők tíz évig éltek és alkottak.

Az a mondás járja, hogy az unokák kötelessége az emlékezés. Az emlékidézés nyilvános törekvése azonban inkább csupán családi nosztalgia, netán önfényezés marad akkor, ha az elődök nem hagytak hátra olyan emberi, művészi teljesítményt, ami méltóvá tette őket arra, hogy mások is emlékezzenek rájuk.

Ezért e helyen is őszinte tisztelettel megköszönöm mindazoknak az emberi figyelmet, akik Fábíán Gyula és Biczó Ilona életművét, most már száz évvel sárvári éveik után is fontosnak tartják megörökíteni, és azoknak is, akik képek, tárgyak kölcsönzésével, vagy más segítséggel hozzájárultak az életmű bemutatásának teljessé tételéhez.

A fiatal Fábíán Gyula és Fábíánné Biczó Ilona

* Megnyitó beszéd az ugyanilyen címmel a sárvári Galeria Arcisban 2017. április 2-án megnyílt kiállításon, melyet Fábíán Gyula (1884–1955) és Fábíánné Biczó Ilona (1886–1970) képzőművészek sárvári éveinek emlékére rendeztek a műveikből. Köszönjük Markó Péter segítségét. A képekért Fábíán Dénes Zoltánnak mondunk köszönetet. (A szerk.)

Köszönet Sárvár város vezetőinek, Kondora István polgármester és Máhr Tivadar alpolgármester uraknak, a képviselő-testületnek, a Rumi Rajki Műpártoló Kör kurátorainak, a Szombathelyi Képtárnak, az Iparművészeti Múzeumnak és elsősorban a kiállításnak helyet adó, azt gondozó Nádasy Művelődési Központnak és vezetőjének, Kondor János igazgató

Feleség és férj portréja a két háború között

úrnak, továbbá Fábíán Dénes művész úrnak, unokatestvéremnek, akik a kiállított anyag összegyűjtésének és kiállításá formálásának gyakorlati munkáját végezték.

Talán megbocsátanak, ha egy kis hálás, személyes emlékezéssel, némi családtörténeti háttérrel kapcsolodom a kiállításához. Biztos vagyok ugyanis abban, hogy mérnöki, közgazdasági gondolkodásom kialakításához is fontos indítást adott az a vidéki festőművész, tanár, író emberek alkotta értelmiségi család, amelyben felnőhettem. E több generációt átfogó környezet miliője nagy szerepet töltött be életem formálódásában.

Nagyszüleinknek három gyermeke született. Gyula és Pál biológusként, illetve nyelvészként nagyszerű, széles körben, külföldön is elismert tudományos pályát futott be. Mária festőművész lett, és férjével – Radnóti Kovács Árpáddal – itt, Vas megyében éltek és alkottak. Magam általuk kapcsolodom a családhoz.

Amikor nem sokkal a háború után megszülettem, Losoncról származó palóc nagyapám, Fábíán Gyula művészi munkássága a hivatalosság számára éppen megszűnt létezni. Könyveit – még a 48-as szabadságharc centenáriuma éppen csak kiadott történelmi regényét is – bezúrták, és tiltó listára kerültek azok az ifjúsági folyóiratok is, amelyekben az ő

KRÓNIKA

KOVÁCS ÁRPÁD: EGY MŰVÉSZCSALÁD SÁRVÁRI INDULÁSÁNAK KÉPEMLÉKEI

írásai és Biczó Ilona illusztrációi megjelentek. Elvesztették értéküket az egykor országhatárokon túl is ismert, a magyar nép művészetét a teljesség igényével feldolgozó könyvek is, amelyekhez feleségével a rajz-illusztrációkat készítették.

Mivel nagyapámék apámékkal – és persze velünk, a gyerekekkel: a nyolc évvel idősebb Endre bátyámmal és velem – együtt éltek az akkor éppen Úttörőre átkeresztelt

Fábián Gyula csellózik, „rézkarcot”, olvas. Lent: 1933-ban a gödöllői cserkész világtalálkozón.

szombathelyi Szent Imre utca műtermes családi házában, nagyapám szüleinek unszolására sétáira többnyire magával vitt.

Valami olyasmi dereng ezekről a mindig azonos útvonalú, néhány saroknyi utakról, hogy csendben voltunk. Bár nagyapám a kezemet fogta, a mellette bóklászó kisgyerekről, rólam, alig vett tudomást. A korán öreggő vált ember az ismerősökkel meg-megállt, ráérősen

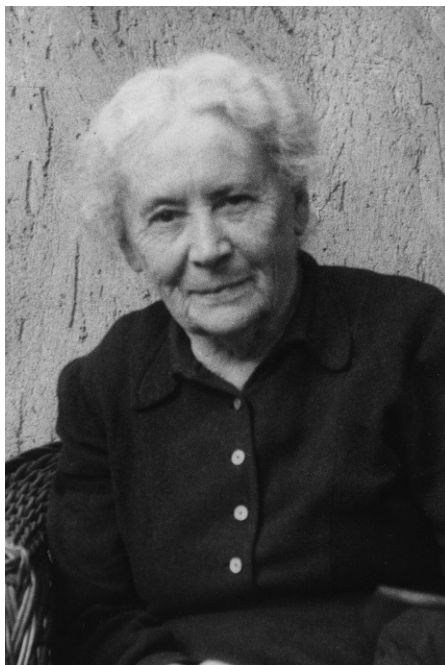
1952-ben készült családi kép. Fent balról: a ma is Szombathelyen élő Radnóti Kovács Endre (1940–), Radnóti Kovács Árpád festőművész (1902–1977), dr. Fábíán Gyula genetikus-biológus (1915–1985). Ülnek, balról: R. Fábíán Mária festőművész, ölében ifjabb (később dr.) Fábíán Gyula (1949–2011), id. Fábíán Gyula, Fábíánné Biczó Ilona, a jelen írás szerzője: (dr.) Kovács Árpád (1948–), dr. Fábíán Gyuláné Oldal Margit (1921–1990), ölében Fábíán Dénes Zoltán (1951–), ma festőművész, tanár. [Fábíán Gyulának harmadik gyermeke, dr. Fábíán Pál (1922–2008) későbbi nyelvészprofesszor és családja nincs a képen.]

Fábíánné Biczó Ilona unokáival 1960-ban. Jobbján az egyetlen lány: Rhorerné dr. Fábíán Zsuzsanna (1950–), ma nyelvészprofesszor. A kép jobb szélén a jelen írás szerzője.

beszélgetett, de alighanem ilyenkor is egyedül volt. Egy eldurvult, emberi értékeket összetörő korszakban minden értelmetlennek tűnhetett számára, hiszen a feleségével együtt felépített világa a befogadásról, a körülötte lévőket társává tevő toleranciáról szólt.

1955-ben, akkor halt meg, amikor mindez mit sem ért, s aligha bízhatott abban, hogy egyszer majd fáradt sétái helyén utcanév őrzi a nevét, a közreműködésével született

Fábriáné Biczó Ilona 1906-ban (a főiskolán) és 1960-ban

néprajzi enciklopédiák majd újra alapmunkának számítanak, képei gyűjteményes kiállításokon tűnnek fel, és ifjúsági regényei közül lesznek olyanok, amelyeket ismét kiadnak.

Évekkel később, amikor az általa írt könyvek, ifjúsági folyóiratokban megjelent folytatásos regények féltve megőrzött példányait olvastam, alig hittem, hogy a közülünk nemrég örökre elment, megfáradt ember volt az, aki mindazt a szépet és örömet adóan kedveset, vidámat írta.

A házaspár sokszínű és közös művészi teljesítményéhez a feleség, Biczó Ilona személyisége kellett. Budapesten született Nagyanyám, aki a XIX. század végi, emancipálódó Magyarországon nőként az elsők között kapott művészdiplomát, ugyancsak igen jó grafikusművész, és hozzáteszem: csodálatos ötletgazda és szervező volt, aki a családot is példamutatóan összetartotta.

Társakat kerestek, és találtak is, és nemcsak a szűkebb környezetben. Nagyapám így vált örévé – mai szóhasználattal kurátorává – a Szombathelyi Múzeum képtárának, meghatározó személyiségévé a Szent Márton Céhnek, és a zenélés is életeleme lett, még vezényelte is a vasi kultúregyesület zenekarát.

Évtizedig illusztrálták innen a nyugati határszélről Benedek Elek magyarságot mentő erdélyi ifjúsági lapját, a *Cimborá*-t. Rajzaik, nagyapám kerámiái a határokon kívülre jutottak el, nagyanyám háborúellenes rézkarcai – a *Halál-sorozat* – a Múcsarnok tárlatán szerepeltek, hogy aztán most, évszázad múltán – talán újra időszerűvé válva – méltatást kapjanak. Megértettem, hogy a nyitottság mások értékei iránt milyen nagy megtartó erő.

Nagyapámmal ellentétben apámék, de nagymama is, elfogadták a háború utáni élet realitását. Nagymama ugyan nem vett többé kezébe rajzeszközt, de kiterjedt levelezést folytatott a megmaradt barátokkal, és megpróbált veje segítségére lenni, s ebbe a képek szóki-mondó kritikája is beletartozott. Emlékszem – hiszen „függetlenedésemet” demonstrálandó ezekben a kamasz években a nagymama kis szobája mellett az emeleten, Apám műtermében tanyáztam –, ezek igen nehéz pillanatok voltak, mert ilyenkor apám vérig sértődött. Természe és kapcsolatuk kezdeti feszültségei lassú oldódásaként, anyósát mind jobban elfogadva, aztán rendszerint – előnyére – követte a tanácsokat. Gyanítom, apám akkor hívta nagymamát kritikusknak, amikor maga is tudta, valami nem „igazi” a készülő képen.

Esténként Apám, az ecsetet letéve, önmagának játszott. Nagymamával a szomszédos szobában, leckémmel bajlódva hallgattuk az átszűrődő muzsikát. Amikor abbahagyta és lement Anyámhoz, Nagymama egy kék búrájú éjjeli lámpa fénye alatt még olvasott egy keveset, én meg bebújtam az olajfestékszagú műteremben lévő kuckómba, hogy aztán reggel a filigrán termető, fehérhajú patrónusom a pattogó vaskályha tetején főzött teával, pirítóssal kínálgjon iskolába indulásom előtt.

Ekkoriban, ha szüleimtől kérdezősködtem, csak sietős, a tények közlésére szorítókozó fél-válaszokat kaptam arról, hogy kik voltak egykor a művész és író barátok, milyen volt a két világháború között a vasi kulturális élet, mikor kerültek nagyapámék Sárvárról Szombathelyre, s melyik szovjet laktanya-kórház az, ami egykor a Faludi Gimnázium épülete volt, s ahol nagyapám tanított. Arra pedig, hogy mit jelent a könyvek zúzdába küldése, a papírmassza-készítés technológiáját ecsetelő, bár tagadhatatlanul szakszerű választ kaptam.

A poros könyvek, folyóiratok meséi, a családi múlttól távolságtartó szikársággal, jelzők nélkül előadott történetek lassan megértették velem, hogy a környezet néha jobban, néha pedig kevésbé fogadja el az értékeket.

Bár az előbbivel is együtt kell élni, az utóbbi jelenti a maradandót, a szépet.

Kedves Mindnyájan!

Nem tagadom, ebbe a személyes emlékezésbe talán azért menekültem, mert még ha jártas lennék is a művészettörténeti elemzésekben – a családi közelség okán akkor sem tudnék elfogulatlan és távolságtartó értékelést adni.

Beszélgjenek a művészekről és művészetükről a kiállított képek, tárgyak és egyéb relikviák.

Meggyőződésem, hogy Nagyszüleim élete a lehetőséget teremtő sárvári miliő, a kulturális értékek, a művészetek iránt akkor is és azóta is nyitott polgárosodó város, a bajor királyi család mecénatúrája, a vasi népművészet ihlető ereje, a távolban lakó, de így is tár-sakként élő művészbarátok, írók nélkül minden bizonnyal máshogy alakult volna.

Fábián Gyula és Biczó Ilona sorsa, a mai emlékezés, Sárvár város megtisztelő figyelme tanúságul szolgál arra, hogy csak a bennünket körülvevő, pályánkat formáló környezetünkkel együtt és annak inspirációja által létezzünk.

Köszönöm a megtisztelő figyelmet.